

Економічні науки

УДК 368:351.863 (477)

Холод Зеновія Михайлівна

кандидат економічних наук, доцент

Українська академія друкарства

Холод Зиновія Михайлівна

кандидат економічних наук, доцент

Українська академія друкарства

Cholod Zenoviya Mykhailivna

PhD, associate professor

Ukrainian Academy of Printing

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ
БЕЗПЕКИ У НЕБАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНИ**

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ
ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В НЕБАНКОВСКОМ СЕКТОРЕ
ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ**

**THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS FINANCIAL
SECURITY OF NON-BANKING SECTOR UKRAINE**

Анотація: Представлено авторський підхід до визначення фінансової безпеки страхового ринку України. Запропоновано методичний підхід до оцінки рівня безпеки небанківського сектора економіки України.

Ключові слова: страховий ринок, фінансова безпека, загрози, небезпеки, ризики.

Аннотация: Представлен авторский подход к определению финансовой безопасности страхового рынка Украины. Предложен методический подход к оценке уровня безопасности небанковского сектора экономики Украины.

Ключевые слова: страховый рынок, финансовая безопасность, угрозы, опасности, риски.

Summary: The author's approach of determining the financial security of the insurance market of Ukraine is presented. The methodical approach to assessing the security of the non-banking sector of Ukraine is investigated.

Keywords: insurance market, financial security, threat, danger, risk.

Оцінка стану страхового ринку підтверджує наявність серйозних проблем, що стримують його розвиток, у тому числі: недостатнє використання потенціалу державно-приватного партнерства у страхуванні; недостатній рівень капіталізації страхових компаній та якості їх активів, недостатній обсяг з перестраховання, скорочення обсягів страхування й кількості страхових компаній, зниження частки іноземного у їх статутному капіталі. Основними загрозами фінансовій безпеці страхових компаній залишаються: недостатність ліквідних фінансових інструментів для проведення ефективної політики інвестування коштів у зв'язку з призначенням тимчасової адміністрації в банківських установах, у яких відкриті депозити страховиків, зростання ризику невиконання зобов'язань перестраховиками; низький рівень дохідності та ліквідність цінних паперів в активах страховиків і ризикове розміщення значної частини страхових резервів у нелістингових цінних паперах. Усе це зумовлює актуальність пошуку ефективних напрямів забезпечення, оцінювання й підвищення фінансової безпеки страхового ринку України.

Проблеми розвитку страхового ринку та підтримки його стійкості й безпеки висвітлені в роботах зарубіжних та вітчизняних науковців, серед яких: В. Д. Базилевич, Н. М. Внукова, О. О. Гаманкова, А. М. Єрмошенко, О.Й. Жабинець, Т. Коупленд, О. В. Козьменко, С.М. Фролов, Е. Крокетт та інші. Разом з тим вимагають подальшого дослідження теоретичні та прикладні аспекти ідентифікації та мінімізації загроз й небезпек

функціонування страхового ринку, адекватної оцінки рівня його фінансової безпеки та впливу на небанківський фінансовий сектор. Цим зумовлена актуальність дослідження та розробка напрямів підвищення рівня фінансової безпеки страхового ринку України.

Метою статті є розкриття теоретичних підходів й методичного інструментарію оцінювання фінансової безпеки небанківського сектора економіки.

Важливою складовою фінансової безпеки держави є фінансова безпека її страхового ринку. Фінансова безпека страхового ринку сприяє створенню ефективної системи захисту населення, суб'єктів господарювання та держави. Страховий ринок також є важливим джерелом довгострокових інвестицій, які можуть бути направлені в економіку країни. Підвищення рівня фінансової безпеки страхового ринку сприяє акумулюванню необхідних коштів та розвитку економіки. Отже, страховий ринок відіграє подвійну роль у забезпеченні фінансово-економічної безпеки. Через страхування створюються економічні механізми перерозподілу фінансових ресурсів в економіці й страхування суб'єктів господарювання від впливу ризиків та загроз. Поряд з цим, страховий ринок є важливою ланкою фінансової системи і має вагомий вплив на фінансову безпеку держави. За твердженням С. М. Фролова, поняття «безпеки страхового ринку» слід розглядати у широкому й вузькому розумінні слова. У широкому – це здатність суб'єктів цього ринку протидіяти наявним і потенційним загрозам, їх можливість ліквідувати негативні фактори впливу на безпеку страхового ринку. У вузькому розумінні безпеку страхового ринку можна розглядати як такий рівень забезпеченості страхових компаній фінансовими ресурсами, що дозволяє їм в повному обсязі виконувати взяті на себе зобов'язання та досягати поставлених цілей [4, с. 303].

Н. В. Зачосова у монографії «Формування системи економічної

безпеки фінансових установ» представляє авторське трактування поняття економічна безпека страхових компаній, під якою розуміє такий стан її фінансових, кадрових, техніко-технологічних, матеріальних, інформаційних ресурсів та партнерських зв'язків (мається на увазі можливість перестраховування ризиків компанії у більш потужних учасників ринку страхових послуг), який дозволяє їй забезпечити повне страхове покриття за існуючими угодами при настанні страхових випадків, залучати нових клієнтів, ефективно розміщати страхові фонди та підтримувати резерви і гарантувати належний рівень власної фінансової стійкості та високої рентабельності [1, с. 321]. Отже, автор трактує економічну безпеку страхових компаній в розрізі її фінансової та інших складових й відповідного досягнення показників ефективності страхової діяльності. На нашу думку, такий підхід є доволі широким і акцентує, що фінансова безпека страхової компанії є складовою економічної безпеки. Згідно Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України №1277 від 29.10.2013р. безпека страхового ринку є складовою безпеки небанківського фінансового сектору, тобто це рівень розвитку фондового та страхового ринків, що дає змогу повною мірою задовольняти потреби суспільства в зазначених фінансових інструментах та послугах [2]. Такий підхід в повній мірі відображає складові фінансової безпеки держави, де поряд із банківською, борговою, бюджетною, валютною, грошово-кредитною безпекою, визначається і безпека небанківського фінансового сектору, до якого належить безпека страхового ринку.

На основі узагальнення усталених підходів до розкриття суті фінансової безпеки страхового ринку, можна констатувати, що в науковій літературі існує два підходи до розгляду суті фінансової безпеки з позиції складової економічної безпеки і як самостійного суб'єкта управління. В їх межах фінансова безпека розглядається: з позицій ресурсно-функціонального підходу, з погляду статички та в контексті правового

регламентування. Виходячи з об'єкта нашого дослідження, фінансову безпеку фінансового ринку будемо трактувати як об'єкт управління в рамках таких підходів.

Огляд існуючих наукових підходів до визначення поняття «фінансова безпека страхового ринку» дозволив виокремити низку підходів до її трактування з позицій здатності, рівня забезпеченості, стану та інтегральної характеристики. На нашу думку, фінансова безпека страхового ринку – це інтегральна характеристика стану й рівня фінансової спроможності й надійності страхових компаній, їх забезпеченості фінансовими ресурсами й новітніми послугами, що визначає стан ефективного функціонування в умовах мінімізації існуючих загроз й небезпек.

На нашу думку, усю сукупність факторів впливу на безпеку страхового ринку з метою її подальшої формалізації доцільно розглядати за двома ключовими ознаками: джерелом походження (ендогенні та екзогенні), та за характером впливу (стимулятори (“можливості” для забезпечення стійкості страхового ринку) та дестимулятори (“загрози”)).

Дослідник проблем економічної безпеки в страховій сфері і її забезпечення органами внутрішніх справ Сокол А.В. пропонує показники економічної безпеки в страховій сфері розділити на окремі функціональні критерії економічної безпеки по кожній із її складових і розраховувати їх на основі оцінки збитків інтересам страхової організації та ефективності заходів щодо їх запобігання. До показників оцінювання стану системи економічної безпеки страхової компанії, на його думку, належать індикатори фінансової складової; кадрової складової (функціональний критерій інтелектуальної і кадрової складової); правової складової (функціональний критерій політико-правової складової); інформаційної складової (групи кількісних і вартісних індикаторів); силової складової [3]. Таким чином, підкреслюється необхідність виокремлення підсистем

економічної безпеки фінансових установ, традиційний перелік яких для усіх фінансових посередників є універсальним, та включає інтелектуально-кадрову, фінансову, інформаційно-аналітичну, техніко-технологічну, майнову, силову (фізичну), правову (юридичну), ринкову, політичну тощо, складові та оцінки стану їх безпеки окремо із подальшим розрахунком підсумкового індикатора стану економічної безпеки фінансової установи.

Аналіз наукових праць вчених-страховиків та вчених-статистиків дозволяє провести групування методичних підходів до розв'язання проблеми оцінки фінансової безпеки страхового ринку та його компаній і виокремити низку основних підходів:

1) методичні підходи, в основу яких покладено визначення інтегрального показника фінансової надійності страхової компанії;

2) методичні підходи, в основу яких покладено розрахунок одиничного показника фінансової надійності страхової компанії або системи показників фінансової надійності страхової компанії;

3) методичні підходи, які обґрунтовують теоретичні засади побудови методики оцінювання фінансової надійності страхової компанії.

На нашу думку, систему кількісних та якісних індикаторів інституційного розвитку страхового ринку доцільно доповнити індикаторами, які характеризують фінансову безпеку небанківських фінансових посередників, в тому числі й страхових компаній, яка є однією із ключових елементів, що формує національну безпеку держави в цілому і відображає методичний інструментарій, запропонований Міністерством економіки і торгівлі України.

Зведена інформація щодо нормованих значень індикаторів безпеки небанківського фінансового ринку, їх вагових значень, які слугують основою для розрахунку інтегрального індикатора безпеки наведено у табл.

1.

Таблиця 1

**Динаміка інтегрального індикатора фінансової безпеки
небанківського фінансового ринку України за 2011-2015рр.**

Найменування індикатора, одиниця виміру	Значення вагового коефіцієнта	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.
Рівень проникнення страхування (страхові премії до ВВП), %	0,3496	0,348	0,304	0,394	0,342	0,3
Рівень капіталізації лістингових компаній, відсотків ВВП	0,3295	0,052	0,262	0,286	0,389	0
Рівень волатильності індексу Першої фондової торговельної системи (ПФТС), кількість критичних відхилень (-10 відсотків)	0,1278	0,772	0,816	0,834	0,83	0,846
Частка надходжень страхових премій трьох найбільших страхових компаній у загальному обсязі надходжень страхових премій (крім страхування життя), відсотків	0,1931	0,687	1	0,7	0,576	0,62
Інтегральний індикатор фінансової безпеки небанківського фінансового ринку України	x	0,370	0,490	0,474	0,465	0,333

Джерело: розробка автора

Отже, динаміка інтегрального індикатора фінансової безпеки небанківського фінансового ринку України вказує на його нестійку динаміку, зокрема у 2011 році його значення становило 0,37, у 2012р. збільшилось до 0,474, однак починаючи з 2013 спостерігалось його зниження з 0,465 до 0,333 у 2015р. Графічне зображення інтегрального індикатора наведено на рис. 1.

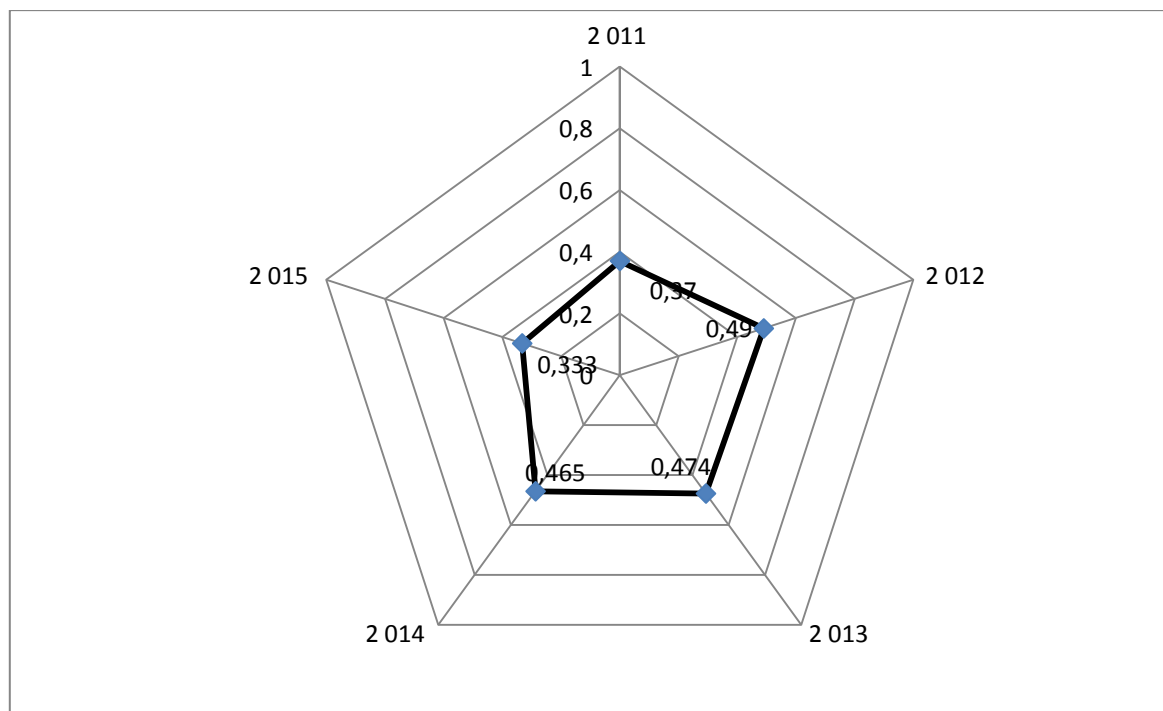

Рис. 1. Інтегральний індикатор фінансової безпеки небанківського фінансового ринку України за 2011-2015рр.

Джерело: розробка автора

Отже, згідно проведених розрахунків можна констатувати, що загалом рівень фінансової безпеки небанківського фінансового ринку України за 2011-2015рр. є незадовільним і не в змозі сформувати ефективну систему захисту суб'єктів господарювання та громадян України від як зовнішніх та внутрішніх загроз.

Важливо констатувати, що складовою фінансової безпеки держави є безпека страхового ринку, яка визначається низкою показників – індикаторів фінансової безпеки, а також залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників та визначається фінансовою результативністю та ефективністю діяльності. Дослідження основних індикаторів фінансової безпеки страхового ринку показало загальне зниження активності ринку протягом 2011-2015 років. За результатами аналізу страхового ринку було визначено, що рівень його безпеки є досить низьким, а це робить його вразливим до внутрішніх і зовнішніх загроз. При цьому спостерігалася

значна волатильність процесів, які відбуваються на ринку, що ускладнює прогнозування майбутньої ринкової ситуації.

Подальші дослідження в даному напрямі повинні ґрунтуватись на розробці концептуальних засад розвитку небанківського сектора економіки з позицій мінімізації ризиків та загроз.

Література:

1. Зачосова Н. В. Формування системи економічної безпеки фінансових установ : монографія / Н.В. Зачосова. – Черкаси : ПП Чабаненко Ю.А. – Черкаси, 2016. – 375 с.
2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29 жовтня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалу : http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
3. Сокол А. В. Экономическая безопасность в страховой сфере и ее обеспечение органами внутренних дел : дисс. канд. экон. наук [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/ekonomicheskayabezopasnost-v-strakhovoi-sfere-i-ee-obespechenie-organami-vnutrennikh-del>.
4. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів : навчальний посібник / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України” ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С. М. Фролова ; [С. М. Фролов, О. В. Козьменко, А. О. Бойко та ін.]. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2015. – 332 с.